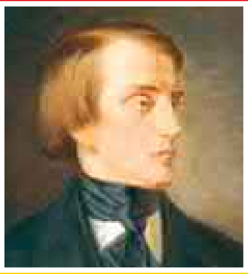

РÆСТДЗИЙНАДÆ СЕККАГ КÆМИ НÆ УА, УОМИ АМОНД ÆНТÆСУЙ!..

Виссарион БЕЛИНСКИЙ (1811-1848), критик: «Ес уæхæн æцæгдзийнæдтæ, адæймаг аллибон ке уинуй, хуарз ке зонуй, зæгъæн, сæрдигон гъар ке фæууй, зуймон ба уазал, уаруни ке ниххулуй уодзæнæ, арт ба араугæ ке кæнуй. Фал махмæ хатгай уотæ рауайуй, æма еци хумæтæги æцæгтæ логикæ æма диалектики еугур тухти агъазæй гъæуай кæнун багъæуй...»

Цæун райдæдта 1993 анзи мартъий

0+

Дигорæ

№41 (866) 2022 анзи 29 октябрь – кæфти мæйæ

Аргъ 1 туман

«НИФС, ЛÆГДЗИЙНАДÆ УАРЗЕТÆ, СКÆНТÆ МУГГАГМÆ СТУР НОМ...»

Уотæ нин фæдзахста нæ номдзуд Малити Геуæрги æ уадзимистæй еуеми. Æма ихæсгин ан, еуемæй, æ рохс ном ин æностæмæ цитгинæй имисунæй, иннемæй ба æ фæдзæхст арфиаг гъуддæгутæй æнхæст кæнунæй. Гъе уомæ гæсгæ нæ газети алли мæйи кæрони дæр ци уæлæфтауæн «Царди айдæнæ» рауадзæн, е æнæгъæнæй дæр арæзт æй Малити Геуæргий туххæй æрмæгутæй æма æхе туххæй финст уацтæй. Етæ уин, æруагæс ни кæнуй, зундгонд æнцæ, фал сæ уæддæр еума хатт мухур кæнæн – еуемæй, æ райгурдбæл 23 октябри исæнхæст æй æхсæрдæс æма æхсæзинсæй анзи (1886-1942) æма 'й æримисунæй ихæсгин ан; иннемæй ба, нуртæкккæ бабæй циуавæрдæр къæсибадæг «сæрбонстæ» багъавунцæ дигорон æвзаг æма литературæ исдзурдтаг кæнунмæ, гъома, цæмæн гъæунцæ, зæгъгæ. Æма син мах Малити Геуæргий лæгдзийнæдтæй æма алæмæттаг исфæлдистадæй зæгъæн: еци æдзæстуарзонтæ цийфæнди фудвæндитæ ку аразонцæ, уæддæр дигорон æвзаг дæр æма дигорон литературæ дæр цард-цæрæнбонти цардæгас уодзæнæнцæ, сæ гъомусадæй уодзæнæнцæ цæмæдесаг нæ дзиллæн.

АХСГИАГ ХАБАР

БÆРНОНДÆРÆЙ АРХАЙУН – РÆСТÆГ ÆМА УАВÆРТИ ДОМÆН

Республикæ Цæгат Иристон-Аланий идарддæри социалон-экономикон райрæзти фæдбæл Уæрæсей Президенти амунддзийнæдтæ куд æнхæстгонд цæунцæ? Аци æма æндæр ахсгиаг фарстатæбæл лæмбунæг дзубанди раудæй Уæрæсей Хецауади хæдзари.

Фиццаги-фиццагидæр, амунд фарстатæбæл лæгæйлæгмæ æрдзубанди кодтонцæ Уæрæсей Федераций Хецауади Сæрдари хуæдæййевæг **Александр Новак** æма Цæгат Иристони Сæргълæууæг **Сергей Меняйло**. Фæстæдæр дзубанди райдарддæр æй, федералон ведомствитæ æма регионалон министрадти минæвæрттæ дæр си архайдтонцæ, уотемæй.

Дзубандий рæстæг сæрмагонд æргом здæхт æрцудæй 2023-2025 æнзтæн республики бюджети социалон статьятæ æнхæст кæнунæн фагæ фæрæзнитæ иснисан кæнунмæ, уæдта æндæр цалдæр ахсгиаг инвестицион проектмæ.

Зæгъæн, Президенти амунддзийнæдтæй еу баст адтæй Дзæуæгигъæуи комплексон ирæзти фарстати хæццæ. Еци нисанбæл косгæй, профилон федералон æма регионалон ведомствити минæвæрттæ бацæттæ кæндзæнæнцæ сахари идарддæри райрæзти мастер-пълан.

Бони фæтки фастатæбæл дзоргæй, Сергей Меняйло куд фегъосун кодта, уотемæй корпораци «ВЭБ.РФ» урухæй архайуй æма идарддæр дæр архайдзæнæй республики промышленнон, инфраструктурон æма экспортон проектти.

Æмбурди архайгутæ æркастæнцæ сахар Беслæни райрæзти генералон пълани уагæвæрдтæ æнхæст кæнуни фæткæмæ дæр. Сергей Меняйло куд фæббæрæг кодта, уотемæй пъланмæ хаст 17 ахсгиаг социалон объекти арæзтадæн гъæугæ фæрæзнитæ афойнадæбæл дехгонд цæунцæ.

Профилон ведомствитæ æма подрядон организацити архайдæн хуарз аргъ искæнгæй, Александр Новак бафæдзахста, цæмæй Беслæни райрæзти генералон пълани еугур мадзæлттæ дæр гъæуама æнхæстгонд цæуонцæ уæлдай бæрнондæрæй.

ÆРИМИСУЙНАГ БÆРÆГБОН

АДТÆЙ СÆ ТОХ АДÆМÆН РÆСТАДИ СÆРБÆЛТАУ

Советон доги нæ паддзахадон бæрæгбæнттæн сæ сæйрагдæр адтæй Цитгин Октябри Бон. Хъæбæр кадгинæй бæрæггонд цудæй 7 ноябри. Уæдмæ Советон Цæдес фехалдæй æма «нæуæг» Уæрæсей «нæуæг» цардиуагæ аразгутæн сæ уодесæги хузæн адтæнцæ советон цардарæзти хæццæ цидæриддæр баст адтæй, еци æгъдæуттæ æма фæткитæ, цæмæй сæ кой æгириддæр нæбал игъустайдæ, уобæл еци мæстæлгъæй байархайдтонцæ æма Цитгин Октябри Бони бæсти æримистонцæ нæуæг бæрæгбон – аразидзийнадæ æма бафедуддзийнади Бон. Уогæ еци ном дæр фæстæдæр æййивд æрцудæй æндæр нæуæг номæй æма абони хуннуй адæмон еудзийнади Бон. Бæрæггонд цæуй 4 ноябри. Аци бæрæгбони туххæй ма дзордзинан нæ газети хæстæгдæр номертæй еуеми. Абони ба уæ зонгæ кæнæн, евгъуд æноси райдайæни фæллойнæгæнæг дзиллæ сæ барти æма сæ сæребарæдзийнади сæрбæлтау рæстзæрдæй куд тох кодтонцæ, уой фæдбæл хабæртти хæццæ. Æрмæг кæсетæ 4-5 фæрстæбæл.

http://gazeta-digora.ru E-mail: gazeta-digora@inbox.ru

Николай ГОГОЛЬ (1809-1852), финсæг: «Æз архайдтон игъæлдзæг æма амондгун царди фæткитæ раргом кæнунбæл, æма дестæ кодтон, амондмæ зудæй ка бæлдтæй, еци адæм, е сæбæл куддæр исæмбæлдидæ, уотæ си уайтæккæдæр фæлледзæги уиуонцæ...»

ИСАХЪТИ Олег, республики финанси министр:

ЦУБУРДЗУРДÆЙ...

– Куд нисангонд цæуй, уотемæй иннæ анз нæ республики бюджети æфтуйæгти бæрцæ гъæуама рауайа 38 миллиард сомемæй фулдæр, хæрзти бæрцæ ба – 39 миллиард сомемæй фулдæр. Ци дефицит исæвзуруйнаг æй, е ба гъæуама æрцæуа уæлæнхасæн æфтуйæгти æма æндæр фæрæзнити фæрци. Иннæ анзи бюджетæн æ сæйрагдæр нисанеуæг æй социалон – æ хæрзти 70 проценти удзæнæнцæ ахурадæ, æнæнездзийнадæ, културæ æма спорти фарстатæн дехгонд.

Анзи райдайæнæй фæстæмæ уæхæн комплекстæ 800 хатти бабæрæг кодтонцæ нæ республики еугур районтæ дæр æма уой фæрци 18,5 мин адæймаги исбæлвурд кодтонцæ се 'нæнездзийнади уавæр. Национ проект «Æнæнездзийнадæ»-йи бундорбæл Цæгат Иристони медицинон косæндæнттæ фарæ райстонцæ дæс уæхæн комплекси. Ирæфи районы цæугæ фельдшерон-акушерон пункт, уæдта флюорогрæфтæ æма маммогрæфтæ. Еци нæуæгдзийнæдти фæрци нæ республики цæргутæн фадуат фæцæй бæрæг бæлвурд се 'нæнездзийнадæ исбæрæг кæнунæн, æма аци мадзал идарддæр дæр цæуй.

Адæми кæлæдздзаг хæдзæрттæй нæуæг цæрæнуæттæмæ раййевунæн федералон Хецауадæ Цæгат Иристонæн хæстæгдæр рæстæг уæлæнхасæн радех кæндзæнæй 68 миллион сомей бæрцæ. Уой фæдбæл сæрмагонд унаффæ исфедар кодта Уæрæсей Федераций Хецауади Сæрдар Михаил Мишустин. Федералон Хецауади пресс-служби минæвар куд радзурдта, уотемæй еци фæрæзнити фæрци нæуæг цæрæнуæттæ дæтдзæнæнцæ, сæ нури хæдзæрттæ 2017 анзи 1 январи агъоммæ кæлæдздзагбæл кæмæн банимадтонцæ, уæхæн адæмæн.

ЦАУТÆ ÆМА ХАБÆРТТÆ

Цæгат Иристони нуртæккæ рæзæдæнтти фæзуат æй 3200 гектаремæй фулдæр, сæ 60 проценти ба ахæссунцæ фæткъубæлæстæ. Фарæ си æрæмбурд кодтонцæ хуæрзгъæдæ фæткъути 50 мин тонни, аци анз ба си гъæуама æрæмбурд кæнонцæ уомæй фондз мин тонни фулдæр. Еци тиллæгæй, цæйбæрцæ багъæудзæнæй, уойбæрцæ æрвист цæудзæнæй республики базартæ æма уæйæгæнæндæнттæмæ, иннæ хай ба – иннæ регионтæмæ.

* * *

Нæ республики фæсевæдон политики ахедгæдæрæй æнхæст кæнуни нисанеуæгæй федералон профилон агентадæ субсидити хузи радех кæндзæнæй 105,2 миллион соми.

* * *

Аци анзи алли афæнтти дæр ка косдзæнæй, еци тематикон «Аланипарк»-и арæзтади проекти фиццаг хай банхæст кæнунмæ гъавунцæ 2024 анзи. Е æрбунат кæндзæнæй Дзæуæгигъæуи сæрмæ Гæмæх хонхи цæгаттаг фахсбæл. Удзæнæй си æфсæйнагæй рæтæн ауигъд над, æхсæйвон рохсгонд хуæнхон-къахдзонæгъти над, фæлгæсæн цалх, фусунуæттæ, велосипедтæбæл балцигæнæн маршруттæ æма æндæр равгитæ.

* * *

Федералон Хецауадæ зæрдæ æвæруй, еугур социалон нисантæ æнхæст кæнунæн ци хæрзтæ гъæуй, етæ 2023-2025 æнзти бюджети æвæрд æрцæудзæнæнцæ. Куд нисангонд цæуй, уотемæй фиццаг сувæллони райгурди фæдбæл ниййерæги капитал иннæ анз гъæуама исуа 589 мин соми. Пенситæ фæффулдæр уодзæнæнцæ 4,8 проценти. Пъланмæ хаст ка не 'рцудæй, фæдзæхстадон пенсий еци индексаций бæрцæ 21 мин сомемæй фæффулдæр уодзæнæй. Фæффулдæр уодзæнæнцæ еугур социалон феддуйнæгтæ дæр.

* * *

Хомаг кустади архайди бæрæггæнæнтæ фæгъгъомусгиндæр æнцæ 28,8 проценти. Гæгъæди æма гæгъæдин продукци уадзуни архайди бæрæггæнæнтæ фæффулдæр æнцæ 43,1 проценти. Химион бауæргъæдтæ æма химион продукций уагъд – 4,5 проценти, электрон ефтонггæрзти уагъд – 28,4 проценти, ниуæзти уагъд – 1,4 хатти фулдæр.

РОХСАГ УО...

Æ РОХС НОМ ÆНОСТÆМÆ ЦÆРДЗÆНÆЙ НÆ ЗÆРДИТИ...

Уогæ ба цæйбæрцæбæл æгæрон зин æй, хуæрзуагон æмбал æма зæрдхæлар æмкосæг ни ке фæххецæн æй, æ æносон дуйнемæ ке банæхстæр æй, уой фæдбæл дзорун… Зин ба уомæй æй, æма уоййасæбæл игъæлдзæг, цардбæллон, зæрдæй фæлмæн æма удæй кæдзос, райдзаст æма характ адæймаги туххæй хъонц кæнгæй аккаг дзурдтæ иссерун… Уогæ уæхæн дзурдтæ æрдзи, æвæдзи, зингæ дæр нæ ракæндзæнæнцæ… Уой мах, газет «Дигорæ»-йи редакций косгутæ нæхебæл бавзурстан, нæ уарзон æмбал æма æмкосæг Баликъоти Мæхæмæти фурт Тотраз æрæги æ уæлзæнхон цардæй ке рахецæн æй, уой зиндзийнадæй.

Алли уодгоймаг дæр æ райгурцæй ба сауæнгæ æ рамæлæти уæнгæ æхецæн фæннимайуй æ номи, æ кади æма æ фарни мæсуг. Амайгæ ба 'й фæккæнуй æ зунд, æ хъаурæ, æ уодиконди гъæздугдзийнадæ æма æ зæрди кæдзосдзийнадæй, æ цардиуаги рæсугъддзийнадæй. Баликъоти Тотрази къохи дæр бафтудæй æхецæн, æ ахилæн, æ бийнонтæн, æ берæ ахургæнуйнæгтæн, махæн, е 'мкосгутæн, сауæнгæ еугур Дигорæн дæр, берæ æнзти дæргъи идæрдтæмæ еугуремæ дæр ка зиндзæнæй, кади уæхæн федауцæ æма æнæфехалгæ мæсуг исамайун.

Баликъоти Мæхæмæти фурт Тотраз райгурдæй 1963 анзи 30 ноябри Ирæфи районы Чиколай гъæуи. Астæуккаг скъола каст фæууни фæсте æ ахур райзолдæр кодта Цæгат Иристони Хетæгкати Къостай номбæл паддзахадон университети историон факультети. Уой æнтæстгинæй каст фæуугæй, косун райдæдта æ райгурæн гъæуи фиццаг астæуккаг скъолай ахургæнæгæй. Ахургæнæги кустæй уæлдай ма æ зæрдæмæ хæстæг æвæрд адтæй журналисти куст дæр, æма 'й уомæ гæсгæ цæйбæрцæдæр рæстæги фæсте байагурдтонцæ Ирæфи районы газет «Ирæф»-и редакцимæ сæрмагонд уацхæссæгæй косунмæ. Цæйбæрцæбæл кустуарзон адтæй, уомæн ба æвдесæн æй е дæр, æма æ фæллойнадон ихæстæ кæнунæй уæлдай ма исарæхстæй Цæгат Иристони Хетæгкати Къостай номбæл паддзахадон университети аспирантурæ фæсауунмæ каст фæуунмæ дæр. Фæстæдæр, историон наукити кандидат исуогæй, Баликъой-фурт косун райдæдта аци уæлдæр ахургæнæндони историон факультети хестæр ахургæнæгæй. Адтæй политологий кафедри доцент, разамунд лæвардта социалон-гуманитарон Центрæн. 2010 анзи багъæуай кодта историон наукити доктори диссертаци. Адтæй наукон разамонæг аспиранттæн, етæ æ дæсни разамунди фæрци æнтæстгинæй багъæуай кодтонцæ сæ диссертацитæ. Тотразæн бантæстæй берæ статьятæ æма монографитæ ниффинсун æма сæ мухури рауадзун. Адтæй киунугæ «Чиколай истори»-й автортæй еу.

Баликъоти Тотраз, 2012 анзæй фæстæмæ куста Республикон газет «Дигорæ»-йи хайади редакторæй.

Баликъоти Тотрази уодуæлдай фæллойнæн аккаг аргъгонд æрцудæй нæ республики хецауади 'рдигæй – 2013 анзи ин лæвæрд æрцудæй майдан «Иристони намусæн». Хуарзæнхæгонд ма 'рцудæй Хецауадæ æма Парламенти Кади грамотитæй, берæ æндæр хуæрзеугутæй… Хъæбæр зин æй, уоййасæбæл искурдиадæгин æма рæстзæрдæ адæймаги уæлзæнхон цард, æ тæккæ исфæлдистадон тæмæни бацæугæй, уотæ ке рацубуртæ 'й, е…

Баликъоти Мæхæмæти фурт Тотрази рохс ном, куд хæлар æма рæстуод адæймаг, æ уарзон адæми еузæрдиуон æма æновуд фурти ном некæд феронх уодзæнæй нæ дзиллити зæрдитæй...

Газет «Дигорæ»-йи редакций коллектив

АХСГИАГ ФАРСТАТÆ

Хайон фæдздзурдмæ гæсгæ нæ бæсти Гæрзефтонг тухти рæнгъитæмæ Цæгат Иристони цæргутæй кæмæ фæдздзурдтонцæ, уонæмæ æма сæ хеуæнттæмæ ци фарстатæ фæззиннуй, уонæбæл син цæмæй æнхæст дзуæппитæ лæвæрд цæуа, уой туххæй нæ республики Сæргълæууæг Сергей Меняйлой бафæдзæхстмæ гæсгæ регионы разамунди Республикон центр æма бархеуонти агъази фæстауæрци Центри бундорбæл арæзт æрцудæнцæ æма косунцæ информацион-консультацион агъази колл-центртæ. Уордæмæ бадзорунæн телефони номертæ 'нцæ: 77-62-67 (косуй сæуми 8 сахаттемæй изæри 20 сахаттей уæнгæ).

* * *

Сæрмагонд тугъдон операций ка архайуй, уæдта хайон фæдздзурдмæ гæсгæ Гæрзефтонг тухти рæнгъитæмæ ке байагурдтонцæ, уонæмæ дæр æма сæ хеуæнттæмæ дæр уой фæдбæл ци фарстатæ исæвзуруй, уонæбæл син бæлвурд дзуæппитæ дæттуни нисанеуæгæй слестгæнæн управлений арæзт æрцудæй «Горячая линия», зæгъгæ, сæрмагонд мадзал. Уордæмæ бадзоруни телефон: 8-928-235-09-82, косуй лæвар, æнæгъæнæ сутки дæргъи.

* * *

«Багъæуай кæнæн гъæдæ», зæгъгæ, Еугуруæрæсеуон акций архайгæй, Алагири дууæ гектарей фæзуати арæзт æрцудæй сурх толдзи 1800 талай. Еци арфиаг гъуддаги архайдтонцæ гъæдгæсади косгутæ, Цæгат-Кавказаг гъæди хæдзаради косгутæ æма Алагири скъола-интернати ахурдзаутæ.

Æрæги Дзæуæгигъæуи арæзт æрцудæй фиццаг фæсевæдон-ахурадон æмбурд. Архайдтонцæ си республики уæлдæр æма астæуккаг сæрмагонд ахургæнæндæнтти ахурдзаутæ – æдеугурæй 400 адæймагемæй фулдæр. Æртæ боней дæргъи етæ аллихузон гæнæнти фæрци æрдзубанди кодтонцæ, фæсевæдæн абони сæ карнæ аразуни гъуддаги ахсгиаг ка 'й, еугур уæхæн фарстатæбæл.

* * *

Æнæмæнгæ медицинон фæдзæхстади Цæгат Иристони территориалон фонди директор Дзагойти Алани загъдмæ гæсгæ фонди бюджет 2023 анзи исуодзæнæй 11 миллиард соми.

Цæгат Иристони дзиллæ алли анз дæр 30 октябри зæрдхъурмæй æримисунцæ, 1992 анзи фæззæги фудбæлахи цаути ка бастъалдæй, уони рохс нæмттæ.

Æ КАДÆ – СÆРУСТУЙРАГ, ИМИСÆН ÆЙ ЗÆРДИАГÆЙ!..

Уæрæсей цæрæг хестæр фæлтæрти минæвæрт беретæ, æнæмæнгæ, фæскомцæдесмæ барæ дарунцæ. Кадæртæ си æ иуонгтæ нæ адтæнцæ, фал уæддæр фæскомцæдеси хъæппæресæй ци берæ гъæугæ гъуддæгутæ арæзт цудæй, уонæй еуварс нæ адтæнцæ – ка си архайдта тугъдон гъазт «Зарницæ»-йи, ка ба си æмбурд кодта æфсæйнаг æма гæгъæдий бурæнттæ, будуйрон кустити адтæнцæ раззагдæрти хæццæ. Æма кæд уотæ ’й, уæд 60 миллион адæймагемæн ес рæуонæ устур бæрæгбон исбæрæг кæнунæн: 1918 анзи 29 октябри арæзт æрцудæй фæскомцæдес.

Уой архайди фиццаг бæнттæй фæстæмæ сæйрагдæр адтæй Ленини фæдзæхст: «Коммунизмбæл ахур кæнун!..» Абони бæрæг-бæлвурд æй еу гъуддаг: фæскомцæдесæн ци рæстæг рауадæй архайгæ, уой дæргъи е æригæнттæн иссæй æцæг цардон скъола, кæций «каст» фæцæнцæ 100 миллион адæймагемæй фулдæр.

Нæ цæститæбæл ахид рауайуй уæхæн нивæ. 1918 анзи фæззæги æ куст райдæдта косæг æма зæнхкосæг фæсевæди фиццаг Еугуруæрæсеуон съезд. Уоми сæхецæн кадгин сæрдарæй равзурстонцæ В.И. Ленини, фал нæфæразгæ ке кодта (уой размæ ’й революций знæгтæ фæццæф кодтонцæ), уомæ гæсгæ съезди архайун æ бон не ’ссæй. Съезди делегаттæ имæ рарвистонцæ сæ минæвæртти. Ленин фæсевæдбæл бацийнæ кодта. Уæд еуемæ, уæдта иннемæ лæвардта аллихузон фарстатæ: цал губерний минæвæрттæ архайуй съезди, циуавæр зæрдиуагæ ес делегаттæмæ. Дзубанди син байеудагъ æй, Ленин игъæлдзæгæй æвдиста æхе, худтæй. Делегатти ’хсæн адтæй дигорайаг Цъебойти Барис дæр. Уомæн дæр фадуат фæцæй æма æ дзурд багæлста: «Махмæ, Киристонгъæуи, не скъола фехалдæй...» Ленин æвеппайди дзуапп равардта: «Фехалдæй? Исаразетæ ’й!»

Цидæр адтæй, уæддæр фæскомцæдеси фæлтæртæ, сæ бон куд адтæй, уотæ æнхæст кодтонцæ Ленини фæдзæхститæ æма цард анзæй-анзмæ гъæздугдæр, рæсугъддæр кодта.

Берæ агъазиау æвдесæнтæ æр-

Циртдзæвæн æдзард фæскомцæдесонтæн Дзæуæгигъæуи Фæскомцæдесон парки.

хæссун æнгъезуй Ленин фæсевæди размæ ци фарстатæ æвардта, уонæн советон доги æригæнтти фæлтæртæ бæлвурд гъуддæгутæй ци дзуапп лæвардтонцæ, æ нистауæнтæ ин куд æнхæст кодтонцæ æма сæ царди куд уагътонцæ, сæ хъауритæбæл куд нæ аурстонцæ, алли фондзанзони дæр фæскомцæдесонтæн ахури, фæллойни, æхсæнадон кусти ци æнтæстдзийнæдтæ æма уæлахезтæ æфтудæй сæ къохти, уомæн. Уæ зæрдæбæл ба уин сæ айдагъ уой туххæй нæ лæуун кæнæн, æма æримисæн, еци æнзти фæсевæд куд хъазауатонæй тох кодтонцæ хуæздæр исонибонбæл, фал нæ фæндуй, цæмæй абони æригон адæм уонæй сæрустур куд уонцæ, уони куд фæнзонцæ æма нуртæккæ сæ размæ ци рæсугъд нисантæ ес, уони фæскомцæдеси хузæн æнтæстгинæй куд æнхæст кæнонцæ, цæмæй си адæм дæр сæрустур уонцæ æма сæхуæдтæ дæр сæхецæй боз куд уонцæ.

Абони кадæртæ фæскомцæдеси фаунцæ, алли каколатæ ибæл имисунцæ, фал царди бæрæггæнæнтæ ба æндæр хабæрттæбæл дзорæг æнцæ. Нæ царди фæскомцæдесæн адтæй устур кадæ, устур нисан. Фæскомцæдеси рæнгъити уогæй, æригон адæймаг берæвæрсуг ирæзтæй, æ царди нисантæмæ тундзгæй ин адтæй фадуæттæ еу къæпхæнæй иннемæ хезунæн, ести уæлахез æ къохи ку бафтуйдæ, уæд æй парти разæнгард кодта никки уæлдæр уæлахезмæ.

Ахури дæр, кусти дæр адтæй фæнзуйнаг, ке фæнзтайдæ, е лæудтæй æ фарсмæ æма ’й рæдуйун нæ уагъта. Нуртæккæ Уæрæсей хецауадæ, уæдта регионти ци разамунд ес, уонæн сæ 90 проценти æнцæ фæскомцæдеси гъомбæлгонд кадртæ.

Æвæдзи, уомæ гæсгæ аразунцæ алли рауæнти фæскомцæдеси комитеттæ, сахарти, гъæути базмалдæнцæ фæсевæд, федауцæ æма гъæугæ нисантæмæ син над ка амона, кустмæ, ахурмæ сæ ка разæнгард кæна, уæхæн фæскомцæдес куд иснæуæг кæнонцæ, уобæл æй сæ архайд. Гъо, нæуæгæй æригæнтти зæрдити азæлунцæ зари дзурдтæ: «Нæ фæххецæн уодзæнæн фæскомцæдеси хæццæ, æносмæ æригонæй байзайдзæнæн». Фæскомцæдес æй царди устур скъола æма фæнзуйнаг æй алли æригон адæймагæн дæр.

АДÆМИ ЦÆСТÆ УИНАГÆДÆР ÆЙ!..

ÆМБАЗУРГИН МÆРГЪТÆ ЕУ АРФÆГОНД РАУÆНМÆ ФÆТТÆХУНЦÆ!..

Советон доги фæскомцæдеси ахедундзийнадæ кæстæрти гъомбæлади гъуддаги цæйбæрцæбæл агъазиау адтæй, уой нур дæр ма зæрдиагæй ахидæй-ахиддæр æримисунцæ. Æма хъæбæр бахъонц кæнунцæ, цæйбæрцæбæл æдули миуæ адтæй, уой фехалун. Уой, æвæдзи, лæдæрунцæ хецаудзийнади медæгæ дæр – хумæтæги нæ архайунцæ фæскомцæдеси хузæн гъомусгин еугонд исаразунбæл, фал… Æхсæнадон цæстингас бæлвурдгæнæг Еугуруæрæсеуон центри æртасгутæ, абони ма нæ гъæуй фæскомцæдеси хузæн фæсевæдон еугонд, зæгъгæ, уæрæсейæгтæй ке бафарстонцæ, уони дзуæппитæ еумæйагæй рауадæнцæ мæнæ ауæхæн (проценттæй нимайгæй).

* * *

Уæрæсейæгтæн сæ фулдæр – 79% – æнцæ фæскомцæдеси хузæн фæсевæдон еугонд исаразуни фарс. Раст зæгъгæй, хестæр фæлтæрти гъудимæ гæсгæ гъæуама арæзт æрцæуа, фæсевæди идеологон гъомбæладæбæл архайунæй комкоммæ ихæсгин ка уа, уæхæн еугонд. Æ рæстæги ФЕЛКЦ-и архайд растбæл нимайунцæ, æ рæнгъити ка адтæй, уонæн сæ 82%, ка си нæ адтæй, уонæн

ба сæ 60%. Уой размæ социологтæ куд исбæлвурд кодтонцæ, уотемæй дзурдтæ «ФЕЛКЦ» æма «фæскомцæдес» нæ бæсти цæргутæн зæрдæхцæуæн æнцæ, уомæн æма син баст æнцæ сæ æригондзийнади, хуæрзвæткæ æма хуæрзуаги, арæзтæдтæ æма арæзтадон къуæртти, патриотизм, хæлардзийнадæ æма æмзундæнгомдзийнади, уæдта хуæрзæгъдау æма рæстзæрдæдзийнади хæццæ.

* * *

Нæ рагфидтæлтæ хумæтæги нæ зæгъиуонцæ: «Æмбазургин мæргътæ еу арфæгонд рауæнмæ фæттæхунцæ!..» Æма советон доги нæ фæсевæди æмбазургин кодта фæскомцæдес, уой рæнгъити уогæй æмзунд-æмвæндæй æскъуæлхтæнцæ сæ арфиаг гъуддæгутæй. Æма нæ абони дæр гъе уæхæн фæсевæдон еугонд гъæуй, кæци исуидæ нæ кæстæртæн зæрдтагон.

ДÆ ЦЪУХБÆЛ КУ НÆ ХУÆЦАЙ...

Советон цардарæзти тæккæ райдайæни еу гъæдгæройнаг бонгин бийнонти кæстæртæ се ’мгæртти фæнзгæй фæскомцæдесонтæ ку иссæнцæ, уæд сæ фидæ æ мулкитæ – сугъзæринттæ паддзахадæн балæвар кæнунбæл син ке нæ арази кодта, уомæ гæсгæ ибæл, кумæ гъудæй, уордæмæ багъаст кодтонцæ. Уайтæккæ сæ хæдзари исмедæг æнцæ деголæгæнгутæ, фал ку неци иссирдтонцæ хæдзари хецаумæ, уæд имæ баурдуг æнцæ: дæ сугъзæринттæ кæми баримахстай, уой зæгъæ!.. Æ фурттæ дæр имæ, паддзахадæ исмæгур æй æма сæ уомæн радтæ, зæгъгæ, ниллæудтæнцæ, уæд фидæ рамæстгун æй æма ниййнæфтæй: «Æз сæ сумахæн æмбурд кодтон, æма, кæд сумах нæ гъæунцæ, уæд мæн дæр нецæмæн гъæунцæ. Сумах ке нæ зонетæ, уæхæнттæ дæр ма мæмæ хецæнæй тугури ес æма уони дæр рахæссетæ!

* * *

Æруагæс уи кæнуй æви нæ, фал уæди фæсевæд, уæлдайдæр ба фæскомцæдесонтæ уоййасæбæл рæстзæрдæ адтæнцæ, æма, нæуæг цардарæзти гъуддæгути бацæугæй, рæстуодæй си архайдтонцæ, уой сæрбæлтау ма нивонд кодтонцæ сæ бийнонти – хе хъиамæттæй бакуст! – есбонадæ.

Мадта Советон Цæдеси фехæлди фæсте «нæуæг цардарæзти» фæрци еугурадæмон гъæздугдзийнæдтæбæл æдзæсгонæй фæххæлæф кæнгæй, ка рабонгин æй, уони цæуæт дæр сæ фидтæлти мулкитæбæл нæ ауæрдунцæ – кæми сæ сæ зæрдидзæбæхæн парахаттæй харз кæнунцæ, кæми ба сæ фæсарæнтæмæ – уой дæр, Уæрæсей нихмæ комкоммæ ка ’й, еци паддзахæдтæмæ дæр!.. – тиллеф кæнунцæ. Сæ дзубандитæмæ гæсгæ ба уонæй патриотдæр Уæрæсей неке æй...

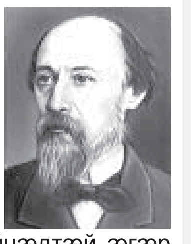

Николай НЕКРАСОВ (1821-1877), поэт: «Фудзæрдæ хæссунæй ка бафæллайа, еци зæрдæ уарзунбæл некæд исахур уодзæнæй...»

* * *

Фудзæрдæ нæмæ ка дардта, уонæмæ еци зæрдихаттæй кæсуни бæсти аллихузон уарзундзийнæдтæй æгæр ке табедзæ кодтан, нæ еци зæрдхæлардзийнадæ нин нæ фæрстæй фæцæй. Æзинæ нæмæ уотид искъес-къос кæнун дæр ка не ’ндиудта, етæ нæбæл нур ба кедæр ардудæй сæ рæйунæй не ’нцайунцæ. Баруагæс уи уæд, хъæбæр рæхги ибæл хъæбæр æрфæсмон кæндзæнæнцæ...

Наполеон БОНАПАРТ (1769-1821), францусаг император: «Райгурæн бæстæ уарзун æй цивилизацигонд адæймаги фиццагидæр хуæрзменеуæг...»

* * *

Мæнæ нур уæрæсейæгтæй фæсарæнтæмæ ка фæлледзæги æй, етæ уомæй басастæнцæ сæ райгурæн бæстæ ке нæ уарзунцæ, уобæл. Уомæ гæсгæ ба, цивилизацийæй сæ æрдзон искони неци ес. Мадта сæ ци исхонæн ес? Æвæдзи – нецитæ æма некетæ!..

Антон МАКАРЕНКО (1888-1939), номдзуд педагог: «Еунæг гъуддагæн дæр нæййес хуарз исаразæн, циуавæр æнтæстдзийнадæмæ исхезуни фæдбæл æй, уой нæ зонгæй...»

* * *

Махмæ дæр кæдæй ардæмæ циуавæр реформитæ арæзт ба не ’рцудæй æма ма нерæнгæ дæр цæуй. Сæ ракъахгутæ нин берæ хуæрзтæй зæрдитæ бæргæ февæрунцæ, фал, куд рабæрæг уй, уотемæй сæ хъæппæрестæ сæхуæдтæ дæр æнхæст нæ фæллæдæрунцæ... Еци азуймæгтæбæл сæ æнæзунд миути фудæй сæхебæл неци ’рцæуй, еугур зæрантæ махбæл, хумæтæг адæмбæл ранцайунцæ...

Номдзуд тæхæг, Советон Цæдеси Бæгъатæр Чочити Семени фурт Василийи райгурдбæл 2 ноябри æнхæст кæнуй фондз æма фондзинсæй анзи (1917-1947).

Генри БОЛИНГБРОК (1678-1751), англисаг ахургонд: «Абони дæбæл, къулух ке 'нцæ, уомæ гæсгæ æнцайæн лæдзæги хузæн ка æнцойнæ кæнуй, етæ, рацæудзæнæй рæстæг, æма дæ еуварс расхуайдзæнæнцæ, куд æнæгъæугæ дзаума, уотæ...»

Дигори партизанти къуар.

ÆМА ИСДЗУРДТОНЦÆ АДÆМ УÆД ЕУМÆ СÆ ЦАРДИ БАРТÆБÆЛ!..

Нæ номдзуд поэт æма публицист, зингæ революцион архайæг, советон цардарæзт Иристони æрфедар кæнунбæл еузæрдиуон тохгæнæг Гæдиати Цомахъ е 'мдзæвгитæй еуеми уотæ финста:

Дардыл фæзындзысты тохы нысантæ,
Тохы хъæр ацæудзæн, анхъæвздзæн дардыл.
Стыхджын уыдзысты сæрибары фæндтæ,
Сдзурдзысты адæм уæд иумæ сæ цардыл!..

Æма æцæгæйдæр уотæ адтæй, гъе уæхæн зундирахаст адтæй уæди, нæуæг цардиуагæ æрфедар нифсæй тохи ка бацудæй, еци адæмон дзиллитæмæ. Раст си ци адтæй æма си зулундзийнадæй ци разиндтæй, уонæбæл нæ дзордзинан – гъе нури доги «зундæй» кадæртæ бустæги æнцонтæй еци хузи дехтæ кæнунцæ уæдиккон цаутæ.

Уобæл ба нæ расагъæс кæнунцæ, æма уæд хумæтæг фæллойнæгæнæг дзиллитæ æцæгæй ке æуувæндтæнцæ, ралæудтæй сæ рæстæг æма сæ бон æй сæ цард сæ тохи фæрци фæййамондгиндæр кæнун.

Фæдес, фæдес – нæ фæсевæд ци фæцæй?
Догъони хай æнæ уагæй нæ фæцæй.
Фæдесмæ тагъд æрæмбурд уотæ къумтæй,
Дæргъæвс, Хъобан, Дигоргомæй, Къæмунтæй...

Уотæ финста нæ зингзæрдæ поэт Багъæрати Созур. Æма фæдесмæ æрбамбурд æнцæ сæребарæуарзæг дзиллитæ. Байеудагъ син æй тох, раздæриккон цардиуагæ фехалунбæл арази ка нæ адтæй, уони нихмæ...

Уæди рæстæги цаутæ æма хабæртти туххæй дзубанди цæуй, мæнæ дæлдæр ке мухур кæнæн, еци уаци дæр.

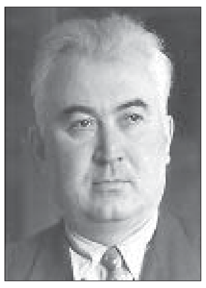

ТОТОЙТИ Михал
(1910-1979),
историон наукити доктор,
профессор

Уорсгвардион инæлар Шкурой бандитæ Иристон ку байахæстонцæ, уæд Ири сæйрагдæр революцион хъауритæ æрбунат кодтонцæ Дигоргоми. Ами ма адтæнцæ Кæсæг æма Балхъарæй ка 'рбацудæй, еци партизантæ, хъазахъæгтæ-керменисттæ, мæздæггаг партизантæ, Ири партизантæмæ ка бацудæй, еци дууæ ротей æфсæддонтæ. Цубурдзурдæй, адтæнцæ интернационалон бригадæ. Уой æфсæдтæ нифсгун æма бæгъатæрæй тох кодтонцæ Деникини бандити хæццæ. Еци тохæн разамунд лæвардта партион организаци, æ сæргъи сосæгкустгæнæг окружком, уотемæй. Уой сæргъи ба адтæй Æбати Шамил. Партион организаций разамундæй партизантæ еу æма дууæ бæрзæйсæттæн цæфи нæ никкодтонцæ уорсгвардион æфсæдтæн. С.М. Киров финста, зæгъгæ, Деникини инæлæрттæ фулдæр се 'ргом æздахтонцæ керменисттæ æма иннæ сæребарæуарзагæ адæмтæ кумæ рандæнцæ, уордæмæ – Дигоргоммæ. Уорсгвардион æфсæдтæ сæхе цæттæ кодтонцæ фæстаг тохмæ.

Деникини æфсади разамонгутæ фронтæй Дигоргом гъæуайгæнгути нихмæ æрбагæлстонцæ сæрмагонд æфсæдтæ. Етæ гъавтонцæ керменисттæ æма партизанти ниппурхæ кæнунмæ.

Керменисттæ-большевикти æма партизанти штаб фиццаг адтæй Дигоргоммæ бацæуæни. Ардæмæ Ири сæйрагдæр хъауритæ ку æрæмбурд æнцæ, уæд партий окружком исаразта æмбурд. Ами, Тæкъоти Симони фæндæмæ гæсгæ, хаст æрцудæй унаффæ, Дигоргом гæнæн æма амал цæйбæрцæ æй, уойбæрцæ гъæуай кæнун. Уæдта ма баунаффæ кодтонцæ, коммæ еугур иннæ бацæуæнтæ исфедар кæнуни æма гъæуай кæнуни туххæй. Еци еугур мадзæлтти зæрдæй архайдтонцæ сабур цæрæг адæм. Дигоргом гъæуайгæнгутæн устур агъаз бакодтонцæ Уæллагири коми сосæгкустгæнæг большевиктæ æма партизантæ. Етæ алкæддæр бастдзийнадæ дардтонцæ Дигоргоми керменистти штаби хæццæ.

Арæзт æрцудæй тугъдон революцион совет æ сæргъи Тогъойти Данел, уотемæй. Æдеугурæй Дигоргом гъæуайгæнгути нимæдзæ адтæй 550 адæймаги, фæстагмæ ба уони нимæдзæ исхъæрттæй дууæ минемæ.

1919 анзи феврали фиццаг бæнтти партизантæ тохун райдæдтонцæ Деникини бандити хæццæ æма уони бунæттон агъазгæнгути хæццæ. Раздæр æзнаг гъавта ком еу цæфæй байсунмæ. Партизанти нихмæ уæд истох кодта уорсгвардион къниаз Серебряков-Даутокови отряд. Уой нихмæ Æхсæрисæр æма Чиколай астæумæ рацудæй Тогъойти Данели къуар æма берæ зиантæ æрхæсгæй, æзнаги фæлледзæги кодта.

Партизантæ балæдæрдтæнцæ, æзнаг æ размæ ке æвæруй уæхæн ихæс, цæмæй Дигоргом байсонцæ. Уомæ гæсгæ тугъдон революцион совет иснисан кодта ком багъæуай кæнуни туххæй уæлæнхасæн мадзæлттæ исаразун. Арæзт æрцудæй хонхæй коммæ къæдзæхи дортæ ка гæлстайдæ, уæхæн сæрмагонд къуæрттæ. Етæ æрбунат кодтонцæ къæдзæхи цъопбæл æма æзнаг ку 'рбазиннидæ, уæд ибæл дортæ рауадзиуонцæ. Æзнагбæл цудæй берæ зиантæ. Дорти фиццаг цæф æхебæл бавзурста Деникини болкъон Леуси отряд.

Партизанти æма керменистти фиццаг цæф бавзаруни фæсте къниаз Серебряков-Даутоков дуккаг хатт Дигори Баделиатæ æма курттатаг гъæздугути минæвæртти хæццæ еумæ нæуæгæй нимпурста партизанти нихмæ. Æзнаг байста Æхсæрисæр. Ами рамардтонцæ цалдæр партизани. Фал сæ уæдмæ Тогъойти Данели къуар ардигæй дæр фæссурдтонцæ. Знаги нихмæ тохи Чикола æма Хæзнидони астæу фæммард æй зундгонд коммунист-керменист, Чикола, Лескен æма Дæргъæвси партизанти разамонæг Будтути Муха.

Уой фæсте ба нæуæгæй партизанти нихмæ æрвист æрцудæнцæ нæуæг æфсæдтæ. Чиколамæ æрбацудæй болкъон Икъай-фурт. Е дзубанди кодта партизанти хæццæ, гъома, дан, мæ Дигоргоммæ бауадзетæ æма уин цуппар пулемети ратдзæнæн. Фал партизантæ сæхебæл сайд не 'руагътонцæ æма Икъай-фуртæн загътонцæ, дæ над фæстæмæ дарæ, зæгъгæ. Фал сæмæ е нæ байгъуста. Ири «хецау» Хабай-фурти унаффæмæ гæсгæ фæсевæди туххæй кæнун байдæдта Деникини æфсадмæ. Уой ку базудтонцæ партизанти къуар, уæд сæ сæргъи Хæллати Х., уотемæй нимпурстонцæ Чиколамæ æма байстонцæ уорсити штаб аллихузон документти хæццæ. Уацари бахаудтæнцæ æртæ уорс афицери дæр. Еци хабар фегъосгæй, Иристони «хецау» Хабай-фурт хъæбæр исмæстгун æй. Дæс мин соми лæвардта Тогъойти Данели сæрбæл, фондз æма инсæй мини ба – æгасæй æй ка 'рбакæна, уомæн.

Ирон большевиктæ æма партизантæ уорсити нихмæ Дигори бæгъатæрæй ку тох кодтонцæ, уæд Æрæдони ба 1919 анзи 20 мартъий адтæй, «Ирон съезд» ке хонунцæ, е. Съезди архайгутæн сæ фулдæр адтæнцæ афицертæ, æлдæрттæ æма баделиатæ, сагинтæ, моллотæ, кулактæ æма æндæр реакционертæ. Съезди дзубанди кæнгæй, болкъон Хъусай-фурт домдта Æрæдони «дууæ ауиндзæни исаразун æма фондз æма инсæй адæймагей бæрцæ нииййауиндзун».

Уорсгвардион бандитæ 1919 анзи феврали Дигоргоммæ бацæунмæ гъæвтонцæ Уæллагири комбæл. Бутати Хъазбег куд финсуй, уотемæй Уæллагири коми керменисттæ 1919 анзи феврали фиццаг æмбеси ком фæгъгъæуай кодтонцæ дууæ къуæрей дæргъи, фал сæмæ тохæнгарз æма хуæруйнаг ке нæбал адтæй, уомæ гæсгæ ба сæ бунатæй рандæнцæ. Уони фæсте коммæ бацудæнцæ хъазахъаг-ирон уорсити къуар æ сæргъи болкъон Голий-фурт, уотемæй. Еци къуар æрбунат кодта коми гъæути æма уоми адтæнцæ, цалинмæ еугур фонс æма хуар нæ бахуардтонцæ, уæдмæ.

Уæдмæ Уæллагири коми балæудтæй болкъон Цæликкай-фурти контрреволюцион къуар. Æ зæрди адтæй байеу кæнун æ къуар Уæллагкоми партизанти хæццæ. Фал етæ, сæ сæргъи Арсæгти Горга, уотемæй нæ исарази 'нцæ æма син загътонцæ, цæмæй фæстæмæ рандæ уонцæ.

Болкъон Икъай-фурт, ротмистр Цæллаги-фурт, къниаз Серебряков-Даутоков æма болкъон Цæликкай-фурти мадзæлттæй ку неци рауадæй, уæд еци фæдбæл Дигоргом байсунбæл сæ «амонд» бавзарун исфæндæ кодтонцæ болкъон Гутъий-фурт æма къниаз Анзоров. Фал етæ дæр, се 'фсæдтæбæл устур зиантæ æрцæугæй, ледзæги фæцæнцæ.

Еци дзамани æрцудæй уæхæн цау. Деникини æфсади командиртæ исфæндæ кодтонцæ, Чиколай ци уорсгвардионтæ адтæй, уонæн байагъаз кæнун партизанти нихмæ тохи, æма Владикавказæй уордæмæ байагурдтонцæ дууæ роти, цуппар пулемети æма æндæр тохæнгæрзтæ. Роти æфсæддонтæ

Автомобилон транспорти косгути Бон бæрæггонд цæуй хуцаубони, 30 октябри. Уой фæдбæл зæрдиагæй арфæ аци къабази косгутæн, рæствæндаг уотæ алкæддæр!..

адтæнцæ 11-аг Сурх Æфсади уацайрæгтæ, сæ командиртæ ба – деникинонтæ. Чиколамæ цæугæй Æрæдони сосæгкустгæнæг коммунисттæ агитацион куст бакодтонцæ еци æфсæдти 'хсæн, æма етæ дæр партизанти 'рдæмæ рацудæнцæ.

Деникини æфсæдти Терки-Дагестани крайи командæгæнæг инæлар Ляхов исфæндæ кодта нæуæгæй Киристонгъæубæл арт бафтаун. Уордæмæ æрвист æрцудæй берæ æфсæдтæ. Уони хæццæ ма адтæнцæ бунæттон контрреволюционертæ дæр. Командæ син кодта инæлар Водбольский. Сæумæцъæхæй знаг æртухстæй гъæубæл. Æфсæдтæн лæвæрд æрцудæй карз бардзурд, тохæнгæрзтæбæл æма адæмбæл дæр куд ауæрдонцæ, уой туххæй. Инæлар Водбольский Киристонгъæуи цæргутæй, æртæ сахаттей æмгъудмæ, байагурдта еу миллион пути хуар, 500 бæхи æд сæргътæ, 500 нимæти, 5000 топпи æма дууæ миллион гилдзи. Уомæй идарддæр фæсевæд цудæнцæ «хебарæ» æфсадмæ. Никки ма байагурдта, цæмæй ин амунд æрцудайдæ 400 керменистти.

Еци рæстæг гъæуи адтæй 200 керменистти. Етæ зудтонцæ, æзнаг тухгиндæр ке 'й, уой, æма Сау гъæдæмæ рандæнцæ. Уæд гъæуи цæргутæй 12 мин адæймагей бæрцæ ракодтонцæ будурмæ, æртæ бони сæ уоми фæддардтонцæ, сæ мулк син фæддавтонцæ. Еци дзамани æзнаги къохæй мард æрцудæй парти «Кермен»-и ЦК-и сæрдар Цæголти Геуæрги.

Хуæнхон адæм сæхе цæститæй фæууидтонцæ Деникини æфсади фудмиутæ æма еузæрдиуондæрæй бауарзтонцæ Советон хецаудзийнадæ, сæ хъауритæбæл нæ аурстонцæ знаги нихмæ тохи.

Киристонгъæу ниппурхæ кæнунæй син ку неци рауадæй, уæд Деникини æфсæдтæ се 'ргом раздахтонцæ хонхи Дигоргæмæ. Уоми ба адтæнцæ айдагъ керменисттæ нæ, фал «хебарæ» æфсæдтæмæ ка нæ бакумдта, етæ дæр. Еци рæстæг керменисттæ базудтонцæ, Мæхчески саугин Церетелий хæдзари контрреволюционертæ ке æрæмбурд кодтонцæ берæ тохæнгæрзтæ. Уорс æфсæдтæ гъавтонцæ партизанти фæстеггæй ниццæвунмæ. Партизантæ-керменисттæ – 35 адæймаги – сæ сæргъи Тогъойти Данел, уотемæй æрбалæбурдтонцæ Мæхческмæ æма байстонцæ тохæнгæрзтæ.

Тогъойти Данели къуар иннæ хатт нимпурста Чиколамæ æма æзнагæн бакодта берæ зиантæ: мард си æрцудæй 39 адæймаги, байста бæхтæ, тохæнгæрзтæ.

Дигоргоммæ бампурсун 1919 анзи уалдзæги бавзурста болкъон Хъарабугъати Х. къуар, Уæллагири коми 'рдигæй ба – болкъонтæ Гутъий-фурт æма Уруми-фурти къуæрттæ. Фал син си неци рауадæй. Парти «Кермен»-и сосæгкустгæнæг окружком, æ сæргъи Æбати Шамил æма Тугъдон-революцион совет æ сæргъи Тогъойти Данел, уотемæй балæдæрдтæнцæ, знаг сæ нихмæ тухгин нимпурст ке цæттæ кæнуй, уой. Фæллойнæгæнгути знаги нихмæ исразæнгард кæнуни туххæй, исаразтонцæ коми цæргути митинг Задæлески рази. Уоми радзубанди кодтонцæ Тогъойти Данел, Æбати Шамил, Арсæгти Горга æма хуæнхон зæнхкосгути минæвæрттæ. Митинги ка адтæй, еци партизантæ ирæнттæ, кæсгæнттæ, балхъайрæгтæ, урусгаг æфсæддонтæ, хъазахъæгтæ-керменисттæ æма бунæттон цæргутæ ард бахуардтонцæ, ком федарæй ке багъæуай кæндзæнæнцæ, уой туххæй.

Уорсгвардион æфсæдти нихмæ ахсгиагдæр тохти активонæй архайдтонцæ Будури Дæргъæвси, Лескени, Толдзгуни, Секери æма Дзæгъепбарзи керменисттæ.

Уорс æфсæдти командæкæнуйнадæ берæ æфсæдтæ бакодта Чиколай размæ æма æртухстæнцæ Сау гъæдæбæл. Еци гъуддаг бæлвурд фæззиндæр кодта партизанти уавæр – фæлламæгъдæр æнцæ сæ бастдзийнадтæ гъæути хæццæ, нæбал син фагæ кодта хуæруйнаг æма тохæнæрмæг. Фал уæддæр гъæддухæй тох кодтонцæ æзнаги нихмæ. Киристонгъæу ниппурхæ кæнуни туххæй Деникини бардзурд исæнхæст кæнгæй, инæлар Водбольский нур ниддæрæн кæнунмæ гъавта Дигоргом. Берæ æфсæдтæ æрæмбурд кæнгæй, уæдта бунæттон контрреволюцион хъаурити фæрци, уорс æфсæдтæ аллирдигæй нимпурстонцæ Дигоргоммæ. Еци гъуддаги архайдтонцæ болкъонтæ Хабай-фурт æма Гутъий-фурти уорс æфсæдтæ, къниазтæ Анзорови æма Серебрякови уорсгвардион къуæрттæ, уорс хъазахъæгтæ сæ сæргъи инæлар Водбольский æма болкъон Леус, бæделиати къуæрттæ, сæ сæргъи уорс афицер Хъарабугъай-фурт, уотемæй. Партизантæн сæ бон цæйбæрцæ адтæй, уойбæрцæ нихкъуæрд лæвардтонцæ æзнагæн. Фал хецæн рауæнти уæддæр уорс æфсæдти бон бацæй партизанти нихмæ æнтæстгинæй истохун. Партизантæ æма керменистти уавæр фæззиндæр æй. Рагацау сæ тохæнгæрзтæ хонхи цъæсти баримахстонцæ, партизанти къуæрттæ, сурхæфсæддонти хæццæ еумæ æфцæгбæл рахизтæнцæ Гурдзимæ. Е адтæй 1919 анзи майи.

Фал Гурдзимæ еугур партизантæ нæ рандæнцæ. Дигоргоммæ бацæуæни байзадæй Хæллай-фурти партизанти къуар. Уой æма Ботъой-фурти партизантæ ма тох кодтонцæ æзнаги нихмæ. Уорс æфсæдти нихмæ тохи партизанти бæгъатæр тох æма фæллойнæгæнгути лæгдзийнадæмæ се 'ргом раздахтонцæ Г.К. Орджоникидзе æма С.М. Киров.

ДЗАНТИАТИ Юрийи конд хузæ «Æгас цæуæд революци!»

«Деникин Кавкази», зæгъгæ, статьяй Киров финста: «Хебарæ лæгмартæ сæхе цæттæ кодтонцæ Сурх-Дигорæ байсуни фæстаг нимпурстмæ. Арæзт æрцудæй коммæ еугур æфцæгутæбæл дæр нимпурсуни пълан. Уой исæнхæст кæнун бафтудæй деникинонти къохи. Дигорæнттæ лæвардтонцæ карз нихкъуæрд, фал фæстагмæ, сæ фæстаг хъауритæ фæцæнцæ æма гъæддаг деникинонтæ, хуæнхаг кулактæ, афицертæ æма æндæрти хæццæ кодтонцæ, Киристонгъæуи ци райдæдтонцæ, уой».

Г.К. Орджоникидзе финста, зæгъгæ, «…æмбæлттæ ирон керменисттæ Дигори хуæнхти æнцад нæ уадзунцæ деникинон бандити... Æнæгурусхæй зæгъæн ес, Советон хецаудзийнадæ Цæгат Кавкази хуæнхаг адæми цæсти куд кадгин æй, уотæ некæми». Дигоргоммæ балæборгæй уорсгвардионтæ берæ фудмиутæ бакодтонцæ адæмæн. Етæ, æнæ тæрхонæй ниййауиндзиуонцæ айдагъ керменистти нæ, фал уони фарс ка адтæй æма гурусхæ кæбæл кодтонцæ уони дæр. Еугур гъæути дæр исаразтонцæ ауиндзæнтæ. Болкъонтæ Икъай-фурт æма Хабай-фурти лæгмартæ Задæлески, зæгъæн, бæлæстæбæл ниййауигътонцæ æхсæз адæймаги, 12 адæймаги ба маргæ ракодтонцæ. Уæхæн фудмиутæ бакодтонцæ Æхсæрисæри дæр.

Берæ зиантæ æрцудæй Николаевски станици хъазахъаг партизантæбæл дæр. Етæ ахид рампурсиуонцæ Сау гъæдæй. Еу дзамани большевиктæ-партизанти къуар – 22 адæймаги – сæ сæргъи Мефоди Легейдой хæццæ æзнаги къохтæмæ бахаудтæнцæ. Æркодтонцæ сæ станицæмæ æма сæ уоми топпи гъæдтæй фæннадтонцæ, æртей ба си фехстонцæ. Газет «Правда»1919 анзи 14 декабри финста, зæгъгæ, гъæддаг деникинон æрдонгтæ, хуæнхаг кулактæ æма афицерти хæццæ еумæ æнæхатирæй мардтонцæ адæми, сугътонцæ син сæ хæдзæрттæ, истонцæ син сæ мулк, дарæс, фонс. Хуæнхаг адæм хъæбæр мæстгун кодтонцæ тухæгæнгутæмæ.

Байстонцæ син сæ фонс, бæхтæ, фустæ. Фонси еу хай сæхуæдтæ бахуардтонцæ, иннæ ба æрвист æрцудæй, уорс æфсæдтæ кæми адтæнцæ, уордæмæ – Владикавказ æма æндæр гъæутæмæ.

Партизанти басæттун сæ къохи ку нæ бафтудæй, уæд уорс бандиттæ бастъигътонцæ Дигоргоми цæрæг адæми, æма аст боней фæсте рандæнцæ уордигæй. 1919 анзи фæззæги бабæй ами хецауеуæг кодтонцæ большевиктæ-партизантæ. Уæдмæ Гурдзийæй æрæздахтæнцæ революцион æзмæлди разамонгутæ дæр. Æзнаги нихмæ тохи архайдтонцæ Иристони еугур кæмтти æма гъæдти. Цæгат Кавкази большевиктæ æма партизанти къуæрттæ минкъийдæр нæ кодтонцæ. Сосæгкустгæнæг большевиктæ, партизанти къуæрттæ архайдтонцæ Иристони еугур кæмтти æма гъæдти. Куд Цæгат Кавкази, уотæ Иристони дæр 1919 анзи кæрони æма 1920 анзи райдайæни партизанти æзмæлд хъæбæр истухгин æй.

Дигоргом багъæуай кæнуни тохи еугур тугъдон архайдæн дæр еумæйаг разамунд лæвардта Тогъойти Данел. Хецæн къуæртти разамонгутæ адтæнцæ æхсаргин партизантæ-командиртæ Тæкъоти Дзандар, Æбати Шамил, Хæллати Хамби, Къесати Хъæлæмурзæ, Арсæгти Горга, Рæмонти Хадзимæт æма иннетæ.

Медбæстон тугъд Иристони, Терки бæсти æма Цæгат Кавкази куд цудæй, уой истори ка бæрæг кæндзæнæй, етæ гъæуама аккаг æргом æздахонцæ, Дигоргом фондзинсæй боней дæргъи æзнагæй куд гъæуайгонд цудæй, уомæ. Еци тох æвдесуй Цæгат Иристони фæллойнæгæнгути бæгъатæрдзийнадæ æма еузæрдиуондзийнадæ Советон хецаудзийнади, цитгин Октябри гъуддагбæл.

1969 анз.

Аци циртдзæвæн Дзæуæгигъæуи хонсайраг æрбацæуæни æвæрд æрцудæй, 1919 анзи деникинон лæгмартæ æверхъауæй ке рамардтонцæ, Сурх Æфсади еци 17 мин тугъдони æма командирей номерæнæн.

Æфсæддон æсгарæги Бон бæрæггонд цæуй 5 ноябри. Бæрæгбон бæрæггонд цæуй 1918 анзи 5 ноябрæй фæстæмæ.

Конфликт разрешился мирным путем. В этом немалая заслуга и командующего Группой советских войск на Кубе. В этой напряженной, критической обстановке генерал Плиев показал себя дальновидным политиком, умелым военачальником, дипломатом. Об огромном личном вкладе И.А. Плиева в решение Карибского кризиса достаточно хорошо сказано

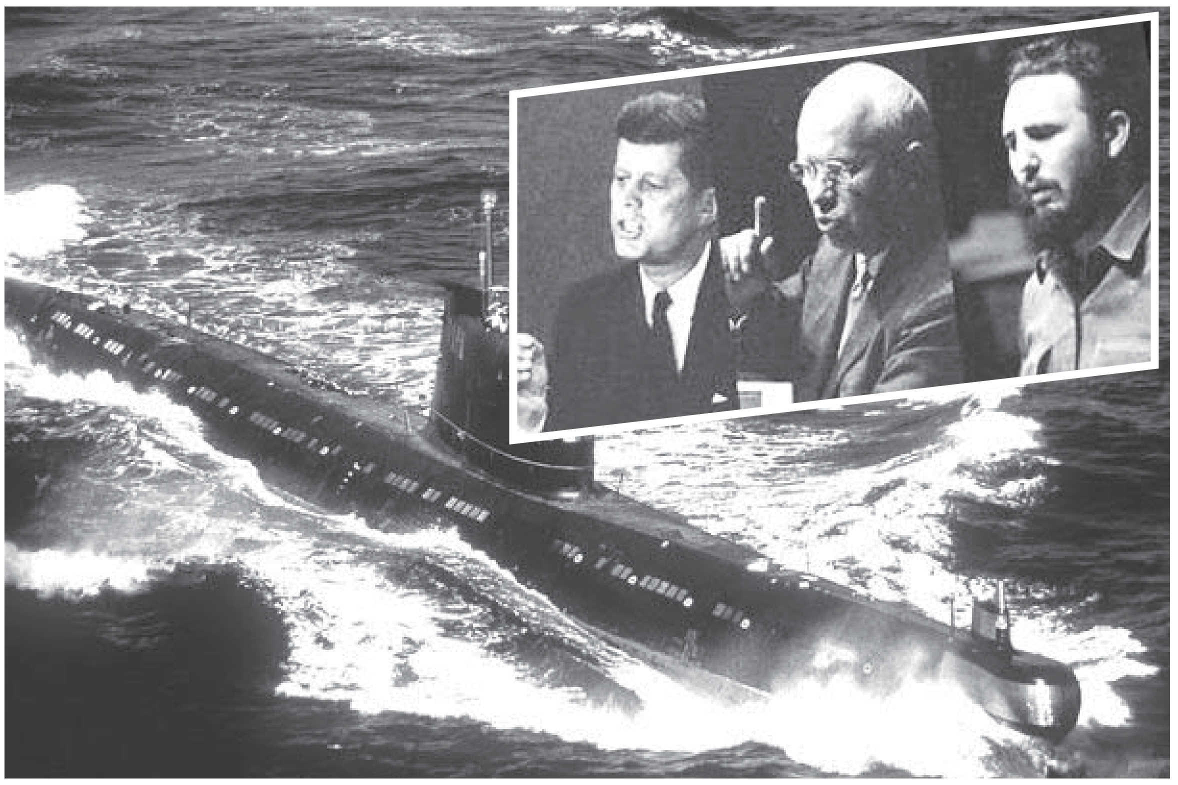

КАРИБЫ ДАЛЕКО, КАРИБЫ РЯДОМ

Карибскому ракетному кризису – 60 лет. Какие уроки можно из него извлечь и справедливо ли сегодня говорить о его повторении

Игорь ДУНАЕВСКИЙ

Вторая половина октября. Президент США предупреждает об угрозе «ядерного армагеддона». Власти городов в Америке публикуют для горожан инструкцию о том, что делать в случае ядерного удара. Сами американцы встревожены возможностью ядерной войны больше, чем когда-либо.

До недавнего времени увлекающийся историей человек уверенно продолжил бы: речь о Карибским кризисе – острейшем военно-политическом противостоянии между СССР и США с во второй половине октября 1962 года. Ровно 60 лет назад (16 октября 1962 года) тогдашнему президенту США Джону Кеннеди доложили, что руководство СССР размещает баллистические ракеты средней дальности на Кубе, то есть примерно в 150 километрах от южного американского побережья. Это было сделано в ответ на попытку США свергнуть правление Фиделя Кастро на Кубе годом ранее, а также на размещение в Турции американских ракет средней дальности (до 2,5 тысячи километров), что сокращало время подлета для удара по Москве. Считается, что в те дни угроза начала ядерной войны была велика как никогда в истории.

Но все описанное в начале – это не исторические сводки из архивов за 1962 год, а новости сегодняшней Америки.

Широчайший резонанс в местной прессе вызвали недавние слова президента Джо Байдена о том, что «впервые со времен Карибского кризиса существует прямая угроза применения ядерного оружия». Рассуждая о России и конфликте на Украине, Байден заявил, что навряд ли можно говорить о «возможности легко использовать тактическое ядерное оружие и не довести это до армагеддона». Американские политики, СМИ и эксперты ахали и охали по этому поводу несколько дней. И не только в США: с алармизмом Байдена, например, не согласился президент Франции Эммануэль Макрон. Особенно активно главу Белого дома критиковали оппозиционные политики-республиканцы, обвинившие его в том, что он сам уверенно ведет страну к ядерной катастрофе.

До этого шуму наделали власти Нью-Йорка, опубликовав видеоинструкцию о том, что делать при ядерном ударе. Публикация произвела шоковый эффект, вызвав у многих горожан закономерный вопрос: с чего вдруг вообще потребовалась такая инструкция? В самом видео озвучка предлагала «не спрашивать, почему или как» произошел ядерный взрыв, а сосредоточиться на действиях. Власти «Большого яблока» скупо прокомментировали в том духе, что вероятность ядерного удара по городу очень мала, а инструкция – на всякий случай. Популярный бизнес-ресурс Insider накануне добавил «огонька», опубликовав карту вероятных целей для ядерных ударов на территории США.

В результате обеспокоился даже обычно погруженный во внутренние дела американский обыватель, для которого конфликт на Украине – что-то происходящее очень далеко, в эфире новостных каналов. «Такого ажиотажа в США не было со времен Карибского кризиса», – цитирует газета The Hill профессора Американского университета Питера Кузника. Соцопросы это подтверждают. Согласно последнему исследованию Ipsos, 58 (!) процентов американцев опасаются, что США идут к ядерной конфронтации с Россией.

Наконец, стрелки символических «Часов судного дня» сегодня находятся на отметке 100 секунд до полуночи, которая символизирует ядерный апокалипсис. Столь близко ученые американского журнала Bulletin of Atomic Scientists, придумавшие этот индикатор международной напряженности, не подводили стрелки даже в 1962 году.

Урок в диалоге

Американские СМИ к примечательной дате полны исторических параллелей. «Карибский кризис произошел 60 лет назад. Но сегодня он крайне актуален», – пишет обозреватель газеты The Washington Post и издатель старейшего американского еженедельного журнала The Nation Катрина Ванден Хьювэл, подчеркивая: «Деэскалация возможна, дипломатия может одержать верх». И деэскалация, как подчеркивает она, «начинается с диалога», который нужен «вопреки ура-патриотическому позерству». Автор не обращается к кому-то конкретно, но статья опубликована в американской газете и, конечно, ее основная аудитория – политики и общественность в США.

Схожий призыв звучит на страницах журнала Foreign Policy, призывающего к диалогу по Украине: «Для Киева и его союзников переговоры о мире, пускай не на идеальных условиях – это лучше, чем риск катастрофической ядерной конфронтации». Поскольку власти Украины от переговоров категорически отказываются, авторы предлагают проявить инициативу США и другим странам НАТО, а также Китаю и Индии.

Глухота по умыслу

Несмотря на параллели, назвать нынешнюю ситуацию повторением Карибского кризиса нельзя.

Во-первых, сейчас в отношениях России и США практически полностью отсутствуют каналы диалога, что вызвано инициированным из Вашингтона разрушением дипломатических отношений. Это и массовые высылки дипломатов тремя последними администрациями США под разными предлогами, которые свели численность диппредставительств до минимума. Это и аресты российской государственной собственности в Соединенных Штатах. Это и превращение русофобии в инструмент внутренней политики в США, из-за чего контакты с представителями России для американских деятелей стали запретными.

Вашингтон, правда, считает, что каналы общения все же есть и якобы даже до России было доведено некое сообщение о беспрецедентных последствиях в том случае, если она пойдет на применение ядерного оружия. Но даже по этой формулировке понятно: контакты используются для угроз, а не диалога по предотвращению катастрофы, в котором США готовы были бы учесть позицию России по вызовам для ее безопасности.

Искусство слышать оппонента выглядит для Вашингтона безвозвратно утерянным.

И дело не в непонимании того, что действия США угрожают России. Дело в уверенности нынешнего поколения политиков Америки в том, что мнение России вообще не нужно принимать в расчет.

Во-вторых, сегодня ракеты НАТО даже ближе к России, чем были в период Карибского кризиса. На территории Польши размещены комплексы ПРО Aegis Ashore, которые, как неоднократно указывали в Москве, способны запускать не только противоракеты, но и крылатые ракеты средней дальности Tomahawk.

Кроме того, завтра страны НАТО начнут масштабные учения по ядерному сдерживанию над Бельгией, Великобританией и водами Северного моря (с 17 по 30 октября). В них примут участие военные из 14 стран альянса и более 60 самолетов, включая американские стратегические бомбардировщики B-52. В НАТО сообщили о плановом характере учений, но на фоне нынешней напряженности их целесообразность вызвала вопросы даже в самих США. Например, один из самых успешных идеологов прогресса и предпринимателей страны Илон Маск, комментируя в Twitter (заблокирован в РФ) запись об учениях, заметил: «Было бы здорово, если бы когда-нибудь человечество перестало целиться в себя ядерным оружием, которое уничтожило бы почти всю жизнь на Земле... Сейчас этот риск на максимуме за последние 60 лет».

Россия же, в отличие от Карибского кризиса, на сегодня не размещала своих ракет у границ Америки. А рассуждения западных политиков и экспертов о том, что Москва якобы сама

Героическая оборона Севастополя во время Великой Отечественной войны началась 30 октября 1941 года и продолжалась до 4 июля 1942 года (отдельные подразделения и группы сражались до 6 июля).

в мемуарах А.И. Микояна, возглавлявшего советскую миссию на Кубе, участников операции «Анадырь» маршала Д.Т. Язова, генерала армии А.И. Грибкова, генерал-лейтенанта авиации Н.К. Белобородова, генерал-лейтенанта М.Г. Титова и др. За вклад в мирный исход Карибского кризиса Исса Александрович Плиев был награжден шестым орденом Ленина.

намекает на возможность применения ядерного оружия на Украине, нередко основываются на умышленном искажении. Например, широко цитируют слова президента РФ Владимира Путина о том, что «при угрозе своей безопасности Россия готова использовать все имеющиеся средства». При этом игнорируются многочисленные разъяснения Кремля о том, что применение ядерного оружия возможно только в соответствии с доктриной. По ней Россия «оставляет за собой право применить ядерное оружие в ответ на применение против нее и/или ее союзников ядерного оружия и других видов оружия массового поражения, а также в случае агрессии против РФ с применением обычного оружия, когда под угрозу поставлено само существование государства».

По ком звонит Армагеддон

Тем не менее, в последние недели разговоры об угрозе ядерной войны на Западе только набирают обороты. Британская The Times на днях написала, что власти стран Запада тайком готовят меры противодействия панике среди населения и ажиотажной скупке продовольствия на случай применения ядерного оружия. Утечка в газету, конечно, не случайная.

С какой целью политики в США и Европе разжигают ядерную тревожность? Версий на этот счет много, от банального алармизма до подготовки провокаций, которые могут привести к применению ядерного оружия. Ведь США молчаливо поощряют удары и диверсии Украины против военных и гражданских объектов на территории России. Хуже того, Вашингтон промолчал и когда президент Украины Владимир Зеленский в феврале намекал на стремление заполучить ядерное оружие, и когда он недавно призвал Запад нанести «превентивный удар» по России.

Помимо внешнеполитических замыслов по Украине свою роль могут играть и сугубо внутренние причины. Как указывает телеканал Fox News, некоторые республиканцы, например, считают, что Байден умышленно пугает ядерной войной чтобы объединить вокруг себя электорат и подсобить союзникам-демократам на ноябрьских выборах в Конгресс. Примечательно, что свое грозное предостережение об армагеддоне Байден произнес не в обращении к нации из Белого дома, а на предвыборной встрече по сбору денег от спонсоров Демократической партии. Кроме того, позже в Белом доме пояснили, что никаких разведданных о том, что Россия собиралась бы применить тактическое ядерное оружие, у США нет. К слову о параллелях: в Америке есть и те, кто верят, что Кеннеди в 1962 году умышленно разыгрывал карту Карибского кризиса перед промежуточными выборами в Конгресс, чем помог союзникам-демократам превзойти ожидания.

Формула разрядки

Карибский кризис завершился 60 лет назад тем, что в обмен на решение СССР вывезти ракеты с Кубы американцы выполнили давнее требование Москвы и убрали свои ракеты из Турции, а также дали гарантии ненападения на правительство Фиделя Кастро.

Примечательна в этом смысле подборка писем от читателей в газете The Washington Post в ответ на недавнюю публикацию. В ней обозреватель газеты советовал Байдену изучить Карибский кризис, призвав проявлять жесткость в давлении на Россию. Но автор так и не упомянул, что разрядка стала возможна благодаря способности Кеннеди услышать и понять оппонента, хотя для этого СССР и пришлось пойти на размещение ракет на Кубе.

Читатель Боб Краснанский из Элликотт-сити пишет: «Сегодня у нас ракеты в Польше, менее чем в полутора тысячах километров от Москвы. Президент РФ Владимир Путин был так обеспокоен этим, что 15 лет вел с нами переговоры чтобы их убрать. Мы отказались. Мы забыли, как чувствовали себя в 1962 году с возможностью русских ракет на Кубе. Более того, Украина в НАТО могла бы означать, что ракеты НАТО будут в 500-600 километрах от Москвы. Путин опасается этого также, как мы бы опасались русских ракет в Канаде или Мексике. Нужно взять пример с Кеннеди, который добрался до коренных причин Карибского кризиса». В схожем ключе высказываются и другие читатели.

Здравый смысл подсказывает, что и сейчас разрядка напряженности должна стать результатом новой формулы безопасности ядерных держав друг для друга. И речь не только о ракетах, а о всем спектре вызовов и угроз. Об этом, кстати, шла речь в предложенных Россией в конце прошлого года проектах договоров по взаимным гарантиям безопасности. Тогда США и их союзники к субстантивным переговорам оказались не готовы.

Нынешняя напряженность гораздо болезненнее Карибского кризиса, который при всей его остроте обошелся без боевых действий.

Созданные США и их союзниками угрозы для России на территории Украины уже привели к масштабному вооруженному конфликту. Его эскалация продолжается из-за «горячих голов» на Западе, которые требуют добиваться поражения России и для этого наращивают масштабную военную поддержку Украине, по сути уже вступив в конфликт на ее стороне. Хочется верить, что политики в США и Европе дозреют до воспеваемой ими же способности Кеннеди услышать оппонента и найти компромисс до того, как точка невозврата окажется позади.

«Российская газета»
№ 234 от 17.10.2022 г.

Драматическим событиям октября-ноября 1962 года, вошедшим в историю как Карибский кризис, поставившим мир на грань термоядерной войны, посвящено немало книг и еще больше материалов размещено в средствах массовой информации. Это и понятно – ведь из-за этих событий мир оказался на грани термоядерной войны. Но странно – во многих из этих книги и газетно-журнальные и телевизионные материалах редко упоминается Исса Александрович Плиев. Странно, потому что именно на нашего прославленного земляка была возложена предельно ответственная миссия – он в то время был назначен командующим Группой советских войск на Кубе. Справедливость в определенной мере восстановил восстановил Д.Т. Язов в своей книге «Карибский кризис: сорок лет спустя» (Москва, Издательский дом МЕГАПИР, 2006 г.) Известный военачальник маршал Д. Т. Язов в дни Карибского кризиса в 1962 году командовал 108-ым отдельным мотострелковым полком, входившим в состав Группировки советских войск в Республике Куба. Впоследствии Маршал Советского Союза Д.М. Язов в структурах Вооруженных Сил СССР занимал высокие командные должности, в 1987-1991 гг. был министром обороны СССР.

«Тогда мы были на шаг от войны!..»

В своей книге Д. Т. Язов большое внимание уделяет роли командующего Группой советских войск на Кубе генерала армии И.А.Плиева в проведении операции «Анадырь» и в разрешении мирным путем Карибского кризиса. «Лично мне не доводилось до этого общаться с известным военачальником, однако я много слышал о его личной храбрости, требовательности и принципиальности, – пишет Дмитрий Тимофеевич. – В годы войны он командовал конно-механизированными объединениями и был дважды удостоен высокого звания Героя Советского Союза. Войска Плиева громили фашистов, совершая дерзкие рейды по тылам противника. В Маньчжурской операции 1945 года, его конно-механизированная группа показала образец маневренности боевых действий в тяжелых условиях горно-пустынной местности. И. А. Плиев слыл в войсках крупным специалистом современного общевойскового боя, что, наверное, сыграло не последнюю роль в выборе его кандидатуры в качестве командующего Группой советских войск на Кубе».

Под руководством И. А. Плиева в сентябре-октябре 1962 года была проведена секретная военно-стратегическая операция советских войск по оказанию помощи Республике Куба, получившая кодовое название – операция «Анадырь». Для защиты Республики Куба от агрессивных действий США, на Кубу в глубокой тайне были переброшены около 44 тысяч солдат и офицеров, 40 пусковых установок, 50 ядерных зарядов мощностью от 700 килотонн до мегатонны, 159 самолетов, 33 вертолета, 18 ракетных катеров, 4 подводные лодки и много другой военной

техники. Для перевозки войск были задействованы 85 судов. Вся эта морская армада была тщательно замаскирована под мирную экспедицию на Чукотку, в Анадырь. Все военные, в том числе и И. А. Плиев были одеты в гражданскую одежду, вся боевая техника была в трюмах, а на палубах кораблей стояли тракторы, комбайны...

Операция «Анадырь» прошла блестяще. Командование Вооруженных сил США только 14 октября 1962 года обнаружило советские ракеты на Кубе и начало спешно искать ответные меры. Разразился Карибский кризис, который достиг своей вершины в конце октября 1962 года.

И в своей книге Д. Т. Язов подчеркивает, что в напряженной кризисной обстановке генерал И. А. Плиев показал себя выдержанным, умным, дальновидным политиком, умелым военачальником, способным дипломатом. Он не поддался ни на угрозы американских агрессоров, ни на настойчивые требования руководства Кубы начать активно уничтожать самолеты и корабли США, ни на торопливые выводы некоторых советских генералов. Между тем, И. А. Плиеву были предоставлены большие полномочия, вплоть до разрешения лично применять тактические ракеты с ядерными зарядами. Выдержка и мудрость И. А. Плиева и руководства СССР (в том числе представителя СССР на переговорах с руководством США и руководством Кубы – Анастаса Ивановича Микояна) были вознаграждены мирным исходом Карибского кризиса, угроза термоядерной войны была ликвидирована, был достигнут компромисс между руководством СССР и США. В период между 29 октября 1962 года и 7 января 1963 года военная блокада Кубы войсками США была снята, а советские ракеты были вывезены с острова.

Интересно и то, что предполагалось весь тираж книги «Карибский кризис: сорок лет спустя», пять тысяч экземпляров, безвозмездно передать библиотекам воинских частей и школам Москвы, Московской области, Северной Осетии и ряду других регионов страны.

* * *

Следует отметить и то, что события, связанные с деятельностью И.А. Плиева в качестве командующего Группой советских войск на Кубе достаточно подробно (конечно, в пределах допустимой гласности описаны) изложены и в книге полковника М.А.Деркачева «Особое поручение» (Издательством «Ир», 1994 год). Михаил Андреевич при генерале Плиева продолжительное время служил офицером по особым поручениям, вместе были и на Кубе. Надеемся, что у нас будет возможность ознакомить наших читателей с материалами из этой интереснейшей книги.

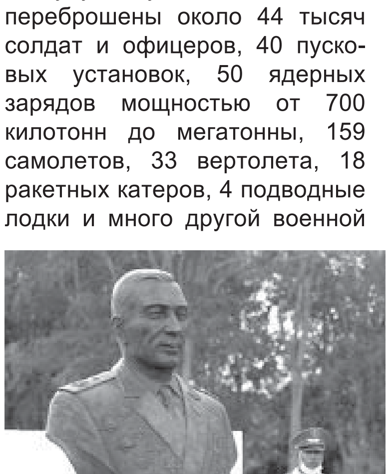
Этот бюст Исса Плиеву был открыт на Кубе в 2020 году.

Исса Плиев и глава Кубинской Государственной делегации Рауль Кастро Рус с супругой Вильно Эспин.

Войска 1-го Украинского фронта 6 ноября 1943 года освободили столицу Украинской ССР Киев от немецко-фашистских захватчиков.

Максим ГОРЬКИЙ (1868-1936), финсæг: «Æмбесонди федауцæ хæзнатæ пурх кæнунмæ æ бицъинæг ка тонуй, уонæмæ ес еу æнаккаг цъумур бæлдæ: цийфæндийæй дæр, иннети æнгæс ка нæй, еци адæймæгути фæхходуйнаг кæнун. Иннети æнгæс ка нæ фæууй, еци адæми нæ фæууадзунцæ, куд сæ фæффæндуй, уотæ цæрун...»

КАДЖАТИ Вадими конд хузæ «Фидтæлти имисæн».

БАГЪÆУАГИ ХАТИР – ХУÆРЗÆГЪДАУ...

Æрæги нæмæ редакцимæ еу лæг æрбацудæй. Бакасти – федауцæ, æгъдаугин, курухон... Фал æ дзубандитæ кæнун ку райдæдта, уæдта бустæги æндæрхузонæй раргом æй æ уодиконд, хиццагæй си нецибал райзадæй.

Цубурдзурдæй, æ гъæститæ нин кæнун байдæдта, уой дæр – фудгойтæ æма цъифкалæнтæй. Куд рабæрæг æй, уотемæй æ синхон сæ дзæхæрати ’хсæн арæн фехалдта æхе пайдайæн. Æма нæ «иуазæг» хъæбæр тингунæй дзурдта:

– Ци нæ кæнун, сауæнгæ ма ’й тæрхондонæмæ дæр балæвардтон, уæддæр къæрттæй-цъола нæ хауй...

Еминæ мин фестадæй, мæ тоггин иссæй...

Æма ма берæ æндæр илгъæгтæ фæдздзурдта. Нæ бон си нæбал адтæй æма ’й туххæйти æруорæдтан, уæ гъуддагмæ уин æркæсдзинан, зæгъгæ, ин зæрдæ байвæргæй. Уотемæй ба расагъæс кодтан: аци дууæ хæлхъойгæнæги берæ æнзти дæргъи синхонтæй, кæрæдзей лæдæргæй фæццæргæй, нур ба цидæр зæнхи гæппæли туххæй сæ сæри зунд фæккуддæр æй æма уомæй цæйбæрцæбæл æнæраст æнцæ, уой, каргин уогæй, кæд нæ лæдæрунцæ, уæд син мах ба кутемæй гъæуама фæйййагъаз кæнæн... Æма æрцудан уæхæн унаффæмæ: цæй æма син сæ зæрдæбæл æрлæуун кæнæн нæ фидтæлтиккон еу таурæхъ, кæцими дзубанди цæуй, æцæгæй гъæуама тоггинтæ ка иссайдæ, уонæмæ сæ уæззау уавæри дæр зунди хъаурæ куд разиндтæй æма уой бакæсгæй, кæдимайди ба сæ сæри зунд æ кеми æрцæуидæ…

* * *

Джергати Датъи цардæй Тиби, Ногъари. Адтæй ин æртæ фурти æма дууæ кизги. Туалгоми адæмти ’хсæн адтæй кадгин æма æгъдаугинбæл нимад. Æ хестæр кизгæ киндздзон ку адтæй, уæд имæ Мамисонæй корæг фæззиндтæй. Датъи уосгормæ, хебæраги фембæлæн, зæгъгæ, ку фæдздзурдта уæд æй бафарста:

– Ка дæ? Кæмæй дæ? Ка дин ес?

– Мæ фидæ Челдити Бекъа рамардæй цалдæр анзей размæ. Еунæг дæн.

– Мадта, мæ хор, еунæг мæгур æй, ку дæ рамаронцæ, уæд дин дæ тог райсæг дæр ку нæйййес. Мæнмæ дин кизгæ нæйййес. Дæхе дæр æма мæн дæр ма тухсун кæнæ. Лæхъуæн æма е ’мбæлттæ сæ бæхтæбæл исбадтæнцæ æма сæхемæ рафардæг æнцæ.

Цæйбæрцæ рæстæг рацудæй, ка ’й зонуй, фал биццеуи æ уарзондзийнадæ исæрра кодта, æма Датъийи кизгæмæ е ’мбæлтти хæццæ скъæфунмæ рацудæй. Кизгутти уатмæ къæразгæбæл бахизтæнцæ æма æйййевдзийæй кæстæр кизги рахастонцæ. Бæхмæ ’й ку исæргъувтонцæ, уæд æхе разуввутт кодта, æма æ сæр кауæбæл ниппурхæ ’й. Скъæфгутæ катаййи бацудæнцæ. Хæстæгдæр хæдзарæмæ дуар бахуастонцæ, æма сæмæ зæронд лæг ракастæй.

– Ка айтæ? Ци уæ гъæуй?

– Бахатир кæнæ, нæ фиди хай, устур бæлахи бахаудтан æма ци бакæнæн, уомæн нецибал зонæн. Раскъафтан уæлæ уæ синхаг Датъийи кизги. Бæхæй нин æхе рагæлста æма дзоргæ дæр нæбал искодта. Ледзун нæ сæрмæ нæ хæссæн. Мæлун дæр ни неке фæндуй æма фæрсунмæ æрбацудан.

– Скъæфæг ка ’й? Ке фурт æй?

– Бекъай зудтайсæ, гъе уой фурт.

– Устур бæлахи бахаудтайтæ, фал мард еунæгæй ма ниууадзетæ. Æз цæун Датъимæ. Ездон лæг æй æма кæд балæдæридæ хабар.

Марди рази æрлæудтæй. Рохсаг ин загъта æма Датъимæ рандæй. Æ фуртти ин байййафта сæ бæхтæбæл сæргътæ æвæргæй æма сæмæ дзоруй:

– Бахатир кæнетæ, уæ фидæ мæ гъæуй дзубандийæн.

Бацудæй хæдзарæмæ. Датъийи байййафта æхсаргардбæл æ еу къох иннебæл æвæрдæй, æ сæр æруагъта, уотемæй зæнхæмæ кастæй. Æ рази æрлæудтæй зæронд лæг æма загъта:

– Датъи, берæ фæууинæг лæг дæ, берæ адæмти ’хсæн фæуунс, берæ тоггинти бафедаун кæнис дæ федар зундæй. Абони æрцудæй устур бæлах дæхе хæдзарæбæл... Æхе бæхæй рагæлста æма фæммард æй. Скъæфгутæ ин еу нимæт æ буни бакодтонцæ, иннемæй ба ’й æрæмбарзтонцæ, уотемæй æ рази дзиназунцæ дæлæ ма рази. Сæ тæрхонгæнæг фæууо дæхуæдæг. Датъи фестъæлфтæй, еу дзæвгарæ æгуппæгæй райзадæй, уæдта æ фурттæмæ фæдздзурдта æма син загъта:

– Исесетæ уæ сæргътæ, равдесетæ уæхе ездонæй. Еу карз дзурд дæр ма искæнетæ мæ разæй. Фæдздзоретæ нæ синхбæстæмæ æма уæ хуæри мард хæдзарæмæ æрбахæссетæ.

Бийнонти ’рдигæй хæдзари фæрстæ тонунтæбæл иссæнцæ... Дуккаг бон Мамисонгом æрбамбурд æнцæ. Дууæ муггаги бафедаун кодтонцæ. Челдитæ устур мæрддзогойнæй рацудæнцæ. Захъа, Нар, Зруг æма Зæрæмæги мæрддзогæнттæ тæфирфæс ракодтонцæ. Зиан байвардтонцæ. Берæ дзубандитæ адæми ’хсæн æрцудæй... Æртиккаг сабатизæр ку рахецæн æй, уæд Датъи Челдитæмæ барвиста æма лæгæвзурстæй Бекъай фурти хæццæ рацудæнцæ. Еуæрдигæй æрлæудтæнцæ иуазгутæ, иннердигæй – Датъийи синхæгтæ æма æ кæстæртæ. Датъи размæ рацудæй æма загъта:

– Аци гъуддаги фудгин дæн мæхуæдæг. Æгъдауæй мин Челдитæ агурдтонцæ мæ кизги. Фæндадтæй сæ мæ муггаг æма мæ кæстæрти хæццæ хæстæгдзийнадæ. Гъенур, Бекъай-фурт, дæ рази мæ кизгæ, уой рæуæнтти бахаудтæй мæ кæстæр кизгæ, æ хуæрæ, фидбилизи. Барæ дин ес цардæмбалæн мæ кизги равзарунæн кенæ мæ фуртти хæццæ æнсувæртæ разæгъетæ.

Лæхъуæн кизгæмæ æфсæрмдзастæй бакастæй, сæргубурæй æ цæстисугтæ расæрфта. Уой фæсте æнсувæрти къохтæ райста æма е ’мбæлтти фæсте æрлæудтæй. Еци ’хсæвæ бафедудтонцæ, иснисан кодтонцæ киндзæхсæвæри бон... Æрæмбурд æнцæ Датъийи синхбæстæ, гъæубæстæ æма хæстæгутæ алли гъæутæй æма кæмттæй. Челдити киндзхонтæ дæр лæгæвзурстæй рараст æнцæ Згъилæй Тибмæ.

Раст Хълиатæй Тлийи ’хсæн адтайуонцæ, уотæ Датъийи фидæ, 107 анзи фæццæргæй, киндзæбæл нæбал бацийнæ кодта, уотемæй рахецæн æй æ цардæй. Датъи æ синхбæстæн гъуддаг балæдæрун кодта æма си ракурдта, цæмæй зиани кой ма искодтайуонцæ æма ’й хецæн авари исæвардтайуонцæ. Адæмæн ба ’й ма ’сгъæр кæнонцæ. Берæ кувдтити фæсте иуазгутæ æгъдаумæ гæсгæ байагурдтонцæ хæдзари хестæри. Урдуглæугутæ сæйгæ кæнуй, зæгъгæ, син исрæуонæ кодтонцæ. Фусунтæн гæнæн нæбал адтæй, æма æндæр гъæуккаг зæронд лæги æ хуссæнæй рабадун кодтонцæ. Иуазгутæн арфæ ракодта, сæ ниуазæн син баниуазта. Кæстæртæ бозæй раздахтæнцæ. Бадти адæмæн хестæри арфитæ радзурдтонцæ. Киндзæхсæвæр рахецæн æй. Дуккаг бон гъæргæнгутæ рарвистонцæ. Адæм æрбамбурд æнцæ æма Джергати зиан байвардтонцæ. Нур мах фæлтæрæй кадæртæ æгъдау æма ездондзийнадæ гъæладзийнадæбæл цæмæн нимайунцæ? Цард æгъдауæй ку федауй, уæд!

ФОРУМ

АМОНДГУН БИЙНОНТÆ – ЕУГУР ÆХСÆНАДÆН ФАРНÆХÆССÆГ

Номдзуд уруссаг финсæг Антон Чехов кæддæр уотæ финста: «Уарзгæ ку кæнай, уæд дæхе медæгæ уæхæн гъæздугдзийнадæ раргом кæндзæнæ, уойбæрцæбæл таласдзийнадæ, табедзæ, æма ди æруагæс дæр нæ кæндзæнæй, уоййасæбæл уарзунгъон дæ, е...»

Аци алæмæти гъуди, махмæ гæсгæ, уæлдай зæрдтагондæр уа æригон бийнонтæн – уони уарзон æма кæрæдзебæл æхцул цард æй æхсæнадæн амондхæссæг. Е ни алкæмæй дæр æруагæс кæнуй, æма, фæсевæди гъуддæгути фæдбæл федералон агентадæ дæр, нæуæггонд платформæ «родные-любимые. рф»-йи, æвæдзи, хумæтæги нæ аразуй æригон бийнонти Еугуруæрæсеуон онлайн-форум «Родные – Любимые». Æ нисанеуæг æй бийнонти цардиуаги фæдбæл аллихузон адæмихæттити фидтæлтиккон æгъдæутти хæццæ нури фæсевæди базонгæ кæнун, уой хæццæ ба паддзахадон фæсевæдон политики ахсгиагдæр къабæзти куст æнтæстгиндæрæй райаразуни фарстатæбæл радзубанди кæнун.

Аци мадзал арæзт æрцæуд-зæнæй 3-5 ноябри.

Форумамонгутæ æрдзубанди кæндзæнæнцæ бийнонти ахурадæ æма бюджет аразуни фарстатæбæл.

Уомæй уæлдай, форуми фæткæмæ гæсгæ ка рацæуд-зæнæй, Фæсевæдон проекти еци Еугуруæрæсеуон конкурси архайгутæн уодзæнæй сæ проекттæ бавдесун æма сæ банхæст кæнунæн миллион сомей бæрцæ финансон агъаз райсуни фадуат.

Форум æма конкурси архайунæн адæймаги ихæс æй 31 октябри 18 сахаттей æмгъудмæ бæлвурдгæнæн системæ «Уæрæсей фæсевæд»-мæ курдиадæ барветун æма Паддзахадон лæггæдти хæццæ баст аккаунт бавдесун. Аккаунти бастдзийнадæ æма хуæдæгъдауон бæлвурдгæнæн системæ «Уæрæсей фæсевæд»-мæ курдиадæ барветуни туххæй инструкци бакæсæн ес хабæрттæамонæг хайади.

Цæгат Иристони мухур æма дзиллон коммуникацити Комитети пресс-службæ

Дигорæ

Республикон дзиллон æхсæнадон-политикон газет «Дигорæ».
Сæйраг редактор: САКЪИТИ Бариси фурт Эльбрус.

Газет исаразæг æма уадзæг:
РЦИ-Алани мухури æма дзиллон коммуникацити гъуддæгути фæдбæл Комитет.
362003, РЦИ-Алани, г. Дзæуæгигъæу, Димитрови гъæунгæ, 2.

Редакций адрес: 362015 РЦИ-Алани, г. Дзæуæгигъæу, Къостай номбæл проспект, 11, 6-аг уæладзуг.
Тел.: 25-22-56 (факс), 55-08-16; 25-93-00.
E-mail: gazeta-digora@inbox.ru.
Нæ газети сайт: http://gazeta-digora.ru.

Газет регистрацигонд æй бастдзийнади, хабархæссæг технологитæ æма дзиллон коммуникацити сфери Федералон служби Управлений РЦИ-Аланий. Рег. номер ПИ №ТУ15-00141, 2017 анзи 14 апърели. Газет мухургонд æрцудæй АБÆ «Рауагъдадæ «Хонсайраг регион»-и. 357600, г. Ессентуки, гъæунгæ Никольская, 5а.

Газет цæуй къуæре еу хатт – геуæргибони.
Рафинсуни индекс: **73946.**
Тираж **500**. Заказ **№ 2191**.
Мухурмæ гъæуама финст æрцæуа – 17.00; 28.10.2022.
Мухурмæ финст æрцудæй – 17.00; 28.10.2022.

Нæ газетæй ист æрмæгæй пайда кæнун æнгъезуй, нæ редакций аразийæй. Уæдта гъæуама бæрæггонд уа, нæ газетæй ист ке æй, е.
Финстæгутæ, къохфинститæ, хузтæн рецензи нæ дæттæн, уæдта сæ автортæмæ дæр фæстæмæ не ’рветæн.
Газети ци æрмæгутæ рацæуа, уонæбæл бæрнондзийнадæ хæссунцæ сæ автортæ.